

Het publieke debat over de multiculturele samenleving staat al jaren op scherp. Met als meest recente rel de uitspraken van minister van Buitenlandse Zaken Stef Blok. **Janny de Jong**, bijzonder hoogleraar Europees-Oost-Aziatische Betrekkingen, pleit voor meer aandacht in dit debat voor de geschiedenis van het multiculturalisme in Europa.

Historisch besef in het debat over multiculturalisme

Het was niet de zomer van Stef Blok. De minister van Buitenlandse Zaken – en RUG-alumnus bedrijfskunde 1988 – maakte zich behoorlijk onpopulair met zijn stevige uitspraken over de multiculturele samenleving, Oost-Europa en Suriname. ‘Onprofessioneel, ongenueanceerd en met een groot gebrek aan historische kennis,’ zo klonk het overal. De minister moest door het stof, maar mocht toch aanblijven. Blok is zeker niet de eerste politicus die zich laat verleiden tot harde uitspraken over de multiculturele samenleving voor politiek gewin. Vele politici in binnen- en buitenland gingen hem voor. Het multiculturalisme zou ‘gefaald’ hebben. De multiculturele samenleving ‘mislukt’ zijn. Deze verharding in het debat en het gebrek aan historische kennis baart Janny de Jong, bijzonder hoogleraar Europees-Oost-Aziatische betrekkingen, grote zorgen. In 2013 schreef ze het essay *Here We Go Again. The Supposed Failure of Multiculturalism in Historical Perspective*, waarin ze pleit voor meer historisch besef over (im)migratie in het publieke debat.

Scheldwoord

De Jong: ‘De term multiculturalisme betekent samenleven met ruimte voor eigenheid. Niemand schiet toch iets op met eenheidsworst? Maar inmiddels is multiculturalisme een scheldwoord geworden. Dat vind ik erg.’ Het valt Janny de Jong op dat het debat steeds meer verschuift ten voordele van assimilatie – volledige aanpassing aan de meerderheid. ‘De Bulgaars-Franse filosoof Tzvetan Todorov schreef dat je als staat niet méér kan vragen van nieuwkomers dan

dat ze zich aan de wet houden. Alleen totalitaire staten verplichten hoe je moet denken en leven. Het is gevaarlijk hoe er in deze tijd over nationalisme wordt gesproken. Dat leidt tot polarisatie. Kijk naar Brexit, de harde toon in het debat legde de basis voor meerdere racistische incidenten.’

Eurocentrisme

Het vormen van eenheid door middel van een gemeenschappelijke vijand is een kenmerk van nationalisme. In de 18e en 19e eeuw was die vijand meestal een andere staat. ‘Je ziet nu dat vooral de islam wordt neergezet als vijand. Populisten grijpen dat aan om politieke steun te verwerven.’

Waar het volgens Janny de Jong bij multiculturalisme om zou moeten gaan is ‘inclusief burgerschap’, dat wil zeggen ‘insluitend’ in plaats van uitsluitend. ‘In een samenleving moet ruimte zijn voor de eigenheid van elke burger. Je kan niet van mensen vragen zich volledig aan te passen aan een meerderheidsgroep. Je moet als burger kunnen omgaan met verschillen.’

Ook in de wetenschap is inclusief werken en een brede blik nastreven een thema. ‘Als historicus is het belangrijk om je bewust te worden van je eigen vooroordelen. Je moet

‘Alleen totalitaire staten verplichten hoe je moet denken en leven’

in staat zijn elke gebeurtenis vanuit meerdere perspectieven te bekijken. In het vakgebied van de koloniale geschiedenis en van de wereldgeschiedenis is dat een centrale vraag: hoe kan je eurocentrisme vermijden?’

Wereldkaart

Als voorbeeld haalt De Jong een boek uit 2011 aan dat ze samen schreef met een groep andere historici uit onder meer Nederland, Groot-Brittannië, Japan en China.

‘In dit boek, *World and Global History. Research and Teaching*, onderzochten we hoe we in de klas bronnen tot hun recht kunnen laten komen vanuit verschillende perspectieven. Bijvoorbeeld bij zoets simpels als een geografische kaart. Op de meeste wereldkaarten staat Europa in het midden afgebeeld. Alsof Europa het centrum van onze aardbol is. In andere landen zijn weer andere wereldkaarten ontstaan met een andere indeling. Of neem het continent Afrika. Dat is op de meeste wereldkaarten zoals wij die in Europa kennen, te klein afgebeeld. Alleen al die wetenschap geeft een heel andere blik op de onderlinge contacten.’

Tegendraads lezen

Het valt De Jong op dat in eerste instantie vooral niet-witte wetenschappers de eurocentrische blik aankaartten. Hetzelfde geldt nu voor de blinde vlekken van actualiteitsmedia. Daarop wordt meestal gewezen door journalistieke collega’s die niet-Nederlandse wortels hebben. Er zijn nog te weinig autochtone, witte journalisten die beseffen wat de gevolgen van beperkte berichtgeving zijn voor de samenleving en dus ook voor henzelf. Een manier om een brede blik te krijgen

FOTO HAAR SCHOLTEN

Zoë Papaikonomou, de auteur van dit artikel, is alumna geschiedenis 2005 en publiceerde onlangs het boek *'Heb je een boze moslim voor mij?'* (zie pagina 10) over inclusieve journalistiek. Papaikonomou: 'In dit boek, dat ik schreef met Annebregt Dijkman, benadrukken we het belang van inclusief werken in de media. Alleen zo kunnen redacties een betere afspiegeling worden van de maatschappij en de gebeurtenissen in de samenleving nauwkeuriger verslaan Maar dan moet iedereen bereid zijn om zich soms aan te passen en ruimte te maken voor verschillende perspectieven. Ook de dominante groep. De historische relatie tussen tolerantie en economisch gewin waarover Janny de Jong sprak, zet me aan het denken: In ons boek beschrijven verschillende journalisten ook dat op de redactie hun perspectief werd getolereerd, maar niet per se geaccepteerd. En daar zit een wezenlijk verschil tussen.'

www.linkedin.com/in/zoë-papaikonomou

op een historische gebeurtenis of bijvoorbeeld een historische bron is tegendraads lezen. 'Reading against the grain betekent dat je onderliggende boodschappen uit een bron probeert te halen door te letten op een bepaalde woordkeuze, je te verdiepen in bronnen eromheen zoals tekeningen, krantenberichten en brieven. Er staat nooit wat er staat, je moet de bron altijd in haar context zien.'

Elkaar accepteren

Woordkeuze is ook belangrijk wanneer je als journalist inclusief wilt werken. Berichtgeving verlangt vaak korte, kernachtige beschrijvingen waardoor je als verslaggever snel vervalt in simpel, direct taalgebruik wat weer kan leiden tot framing. Janny de Jong noemt als voorbeeld de term *boat people* (bootvluchtelingen). 'Hoezo boat people? Dat soort termen zijn heel gevaarlijk. Het zegt niks over de mensen zelf. Over wie zij zijn.'

Dit menselijke aspect vormt volgens De Jong de kern van inclusief burgerschap. 'Het is heel belangrijk om contact te hebben met

elkaar. Elkaar te accepteren in onze verschillen.' En daarin speelt historisch besef en kennis over onze gedeelde geschiedenis een belangrijke rol. 'Het is belangrijk dat we weten hoe onze multiculturele samenleving is ontstaan. Immigranten en vluchtelingen komen al eeuwenlang naar Nederland en hebben een grote stempel gedrukt op onze cultuur. Toch was een deel van de 'tolerante' houding van Nederland gebaseerd op economisch gewin. Dat is een rode draad in de Nederlandse geschiedenis. Natuurlijk, in Nederland konden bijvoorbeeld allerlei "illegale" boeken worden uitgegeven, zoals in Frankrijk verboden Bijbel-uitgaven tijdens de Hervorming. Dat was natuurlijk mooi in het licht van persvrijheid, maar er werd ook gewoon goed geld aan verdiend. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor de financiële relatie met voormalig Nederlands-Indië. In de 19e eeuw kwam het idee op van "we moeten iets goeds doen voor de mensen daar, want we halen er zoveel geld uit." Maar de andere kant van die "ethische politiek" was: aan arme mensen kan je niks verkopen.'